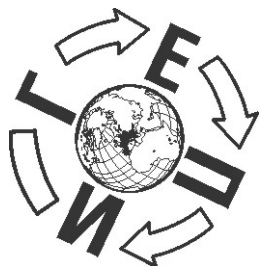

Хората с увреждания и техните права в Европейския съюз.

България и нейните „невидими“ граждани

Съдържание

Увод	3
1. Основни проблеми на хората с увреждания <i>Божана Стоева, Виолета Костадинова</i>	4
2. Развитие на европейската политика по отношение на хората с увреждания <i>Божана Стоева</i>	10
3. Законодателна рамка на държавите членки на ЕС по отношение на лицата с увреждания и борбата с дискриминацията на основата на увреждания <i>Божана Стоева</i>	22
4. България след Европейската година на хората с увреждания <i>Виолета Костадинова</i>	41
Заклучение	53
Приложение Програми на Европейската общност за борба срещу дискриминацията и срещу социалното неравенство	54
Използвана литература	63

Увод

Колко пъти, когато се движим по улицата или влизаме в обществена сграда, се замисляме достъпна ли е тя за хората с увреждания? Може би почти никога или много рядко, ако по някакъв начин не сме се докоснали до проблемите на „невидимите“ граждани. А дали си задаваме понякога и въпроса защо в действителност те са „невидими“ и защо както те, така и проблемите им остават скрити за обществото?

2003 бе обявена за Европейска година на хората с увреждания. Групата за европейски прогнози и изследвания не можеше да остане безучастна. Това ни подтикна да напишем този материал, предоставящ информация за българското и европейското законодателство в областта на хората с увреждания, проблемите и правата на лицата в неравностойно положение. Основната му цел е да покаже как добрата законова уредба, макар и в повечето случаи да съществува, не решава проблемите на хората с увреждания. Законодателството трябва да се приложи и на практика, а от тук започват и проблемите.

За пръв път и на нас, авторите на настоящия обзор, ни се наложи да се докоснем по-отблизо до истинските проблеми на „невидимите“ граждани на България. Нямаме претенции за изчерпателност и изключително добро познаване на разглежданата проблематика. Стремемът ни е да се опитаме да достигнем до все повече хора и да ги подтикнем да се замислят, да се почувстват съпричастни към проблемите и нуждите на онези, които по една или друга причина страдат от някакво увреждане, и да ги подкрепят в името на един пълноценен и независим живот.

Това именно се случи с нас...

1. Основни проблеми на хората с увреждания

По данни на Световната търговска организация хората с увреждания са приблизително 10% от населението на всяка държава, а информационните източници на Световната банка сочат, че те са и 20% от най-бедните хора в света. Уврежданията са едновременно причина и следствие от бедността, а според Организацията на обединените нации 82% от хората с увреждания в развиващите се страни живеят под линията на бедността. Тези цифри са по-големи в държавите, разрушени от граждански войни или природни бедствия. Практически навсякъде по света хората с увреждания търпят някаква форма на дискриминация и са силно отхвърлени от социалния, икономическия и политическия живот на общността. Това е и основната причина за високото ниво на бедността сред тази уязвима група. Причина е и за тежкия им начин на живот и високата смъртност.

Навсякъде по света проблемите на хората с увреждания са сходни, различията са в усилията, полагани във всяка държава, за улесняване на живота на лицата в неравностойно положение. Основните проблеми могат да бъдат разделени в няколко групи.

1.1. Отхвърляне и изолираност от обществото

Лицата в неравностойно положение са подложени на дискриминация от раждането си или от момента на появата на увреждането. Раждането на увредено дете в много общества се възприема като трагедия поради факта, че отглеждането му изисква повече внимание, и се предполага, че то не може да се грижи за себе си, когато порасне. Този проблем е особено сериозен в неразвитите икономически държави. Такива деца често биват изключвани от ежедневните дейности на семейството и на обществото, а гласът им остава нечул.

Твърде често увреждането се възприема изключително негативно в резултат на културни фактори, невежество, предразсъдъци или страх. На някои места се смята за проклятие или божие наказание. Хората с увреждания се считат за „не-човеци“ и негодни да участват в обществените дейности. Много семейства с увредени деца едновременно се страхуват и се срамуват от тях. Те имат склонност да крият децата с увреждания и да не им предлагат никакви възможности за развитие. Когато лицата в неравностойно положение са невидими за обществото, защитата на правата им става изключително трудна и е сигнал, че преодоляването на вкоренените негативни стереотипи следва да се превърне в приоритет за обществото. Тези стереотипи водят до това, че хората с увреждания развиват синдром за зависимост, комплекс за малоценност и чувство на примирение и нежелание да се приобщат към обществото, в което са родени и живеят. Очевидно е, че голяма част от страданията на хората с увреждания са причинени от предразсъдъци или културни порядки. В тази връзка влиянието на по-развитите общества в преодоляването на тези нагласи е от изключителна важност.

1.2. Неравно разпределение на наличните ресурси

В държави, където ресурсите са силно ограничени, равното разпределение на средствата между здравите и увредените деца се смята за икономическа безотговорност, защото децата с увреждания не могат да бъдат полезни в бъдеще на семейството. В условията на крайна бедност това се смята за жестоко, но разумно решение. На хората с увреждания често се пада най-малък дял от наличните средства за храна, здравеопазване и образование. Това води до допълнително влошаване на тяхното здраве и засилва тяхната изолираност.

1.3. Грижа за здравето

Лицата с увреждания имат същата нужда от достъп до здравни услуги както и всички останали, но на практика той не се осигурява. Болничните центрове са в много случаи физически недостъпни и/или отдалечени (най-често в селските райони). Жените с увреждания често се оплакват от лекари, отказващи им достъп до репродуктивни здравни услуги. Информацията за грижата за здравето в повечето случаи е в недостъпен формат. Лицата в неравностойно положение не са целева група за здравно обучение, а много от тях на практика се нуждаят и от специални медицински грижи.

1.4. Образование

Универсалното начално образование е непостижимо без приобщаването на децата с увреждания. По данни на UNICEF 98% от тях получават неформално образование. Дори ако училището е физически достъпно, много деца с увреждания остават неприобщени. Много родители изпитват страх, че детето няма да се справи или пък ще „опозори“ семейството, оказвайки вреда върху перспективите за брак на своите братя и сестри. Децата, лишени от образование, често са подложени на по-лошо отношение, имат ниско мнение за себе си и не получават необходимата подкрепа, за да участват равноправно в обществения живот.

Същевременно липсата на достъп до образование не трябва да се разглежда само като резултат от културни бариери. Физическият достъп до училищата и транспорта и достъпът до технически помощни средства също са проблеми, които се налага да бъдат решени. За да са ефективни резултатите, интегрираното образование изисква инвестиции в изграждането на сгради без архитектурни препятствия. Освен това се изисква и подходящо обучение на учителите за предоставяне на нужната подкрепа на децата с увреждания.

Необходимо е и разработването на специални образователни програми, в които децата с увреждания могат да получат по-голямо внимание и подходящи грижи.

1.5. Трудова заетост и експлоатация

По-късно в живота си хората с увреждания имат ограничени възможности за работа, което се дължи на дискриминация, липса на образование, опит и доверие. В действителност възможностите им за работа в развиващите се страни почти не съществуват. Много хора с увреждания са принудени да просят, за да оцеляват. Чрез липсата на възможности за трудова заетост най-силно се изразява отхвърлянето на лицата в неравностойно положение от обществото.

Хората с увреждания са дискриминирани в сравнение с другите работещи и получават по-ниско заплащане за труда си. В развиващите се страни това може да доведе до известни ползи за работодателя, но и до тежки форми на експлоатация сред тази група лица. Експлоатацията е още по-жестока при хора с интелектуални увреждания или с говорни и слухови дефекти.

1.6. Бедност

Наличието на изброените по-горе проблеми поставя лицата с увреждания в състояние на хронична бедност с малки възможности за излизане от затворения кръг. Очевидно е, че премахването на бариерите и предоставянето на възможности на хората с увреждания да се включат в социалния живот би спомогнало да се намали равнището на бедност в цялото общество. Без тяхното приобщаване устойчивото намаляване на бедността за цялото общество е непостижимо.

1.7. Липса на достъпна архитектурна среда

Като допълнение към социалните бариери хората с увреждания се сблъскват и с архитектурни препятствия, които ограничават техния достъп до обществени услуги и затрудняват реализацията на техните права. По-голямата част от пътищата, жилищните сгради и обществените съоръжения (включително общественият транспорт) не разполагат със специални устройства за нуждаещите се. Лицата със сетивни увреждания са изцяло отстранени от информационния свят, тъй като обществените услуги не предлагат информация в необходимата форма, като брайлова система и жестомимичен език.

1.8. Специфични грижи за жените с увреждания

Момичетата и жените с увреждания също страдат от дискриминация. Те често са изключени от образование, здравни услуги, семеен живот и работа. В някои неразвити общества те са принудени са търпят и сексуални злоупотреби с висок риск от заразяване със СПИН. Сексуалността на хората с увреждания като цяло (и в частност на жените) се възприема като нещо непознато и дори опозоряващо, поради което не се обсъжда. Просто се приема, че лицата в неравностойно положение нямат сексуални контакти, което е и другото обяснение защо информацията за това как да се предпазват от СПИН трудно достига до тези групи.

1.9. Участие в политическия процес

Често хората с увреждания се изключват от процесите на вземане на решения, включително и от правото им да участват в избори. В повечето случаи това се дължи на бариери за достъп като липсата на достъп до разбираем носител на информация или архитектурен достъп до местата за гласуване.

Изложените по-горе проблеми не представляват изчерпателен списък, а са по-скоро индикация за лицата, отговорни за вземането на решения за предприемане на инициативи, насочени към отстраняване на проблемите на хората с увреждания. Мярка в тази насока е и взетото през 2001 решение 2003 година да бъде обявена за *Европейска година на хората с увреждания*. В следващите редове се прави преглед на политиката на Европейския съюз (ЕС) по отношение на хората с увреждания през последните няколко години.

2. Развитие на европейската политика по отношение на хората с увреждания

Приблизително 10% от населението на ЕС, а именно повече от 37 милиона души, живеят с увреждания, като по-голямата част от тях са възрастни хора. Европейският ден на уврежданията се чества всяка година през декември, а през изтеклата *Европейска година на хората с увреждания* се проведеха разнообразни инициативи на европейско, национално, регионално и местно ниво в тяхна подкрепа.

От приемането през 1997 на член 13¹ (борба срещу дискриминацията) и член 137² (равни възможности и борба срещу социалното отхвърляне) в Договора за създаване на Европейската общност се въведе специална регламентация в защита на лицата с увреждания. Институциите на ЕС са

¹ Член 13 (предишен член 6а) от Договора за създаване на Европейската общност.

Без да се засягат останалите разпоредби на този договор и в рамките на правомощията, предоставени му от общността, съветът, действайки с единодушие по предложение на комисията и след консултиране с Европейския парламент, може да предприеме съответни действия за борба с дискриминацията, основаваща се на пол, расов или етнически произход, религия или вероизповедание, физически недъг, възраст или сексуална ориентация.

² Член 137 (предишен член 118) от Договора за създаване на Европейската общност.

1. С оглед на постигането на целите, посочени в член 136, общността подкрепя и допълва дейностите на държавите членки в следните области:

- подобряване (в частност) на работната среда за защита на здравето и за безопасност на работниците;
- условията на труд;
- информирането и консултирането на работниците;
- приобщаването на лица, лишени от достъп до пазара на труда, без да се засяга член 150;
- равенство между мъжете и жените относно възможностите им на пазара на труда и режима на труд.

2. За целта съветът може да приеме чрез директиви минимални изисквания за постепенно приложение, отчитайки условията и техническите норми, съществуващи във всяка от държавите членки. Тези директиви избягват налагането на административни, финансови и правни ограничения по начин, които би попречил на създаването и развитието на малки и средни предприятия. (...)

задължени и съгласно Декларация 22 от Заключителния акт на Договора за Европейските общности да вземат предвид нуждите на хората с увреждания, когато приемат мерки за уеднаквяване на законодателството на държавите членки според изискванията на единния вътрешен европейски пазар. В сформиранията група на високо равнище от представители на държавите членки редовно се обменя информация и се начертават политическите цели във връзка с човешките увреждания.

Стратегията на ЕС относно хората с увреждания, съгласувана в Съобщението от 1996 и парафирана с резолюция на Европейския съвет през декември 1996, се основава на *Стандартните правила на ООН за равнопоставеност и равни шансове на хората с увреждания*, приети от Генералната асамблея на ООН в края на 1993. Два члена – 21 и 26, от Хартата на ЕС за фундаменталните права, провъзгласена през декември 2000, респективно забранява дискриминацията и признава „правата на хората с увреждания да се облагодетелстват от мерки, предназначени да гарантират тяхната независимост, социална и трудова заетост и участие в обществения живот“.

В последващо Съобщение „*Към една Европа, освободена от бариери за хората с увреждания*“³ се описват предприетите вече действия и онези области, в които Европейската комисия съсредоточава вниманието си. *Дневният ред за социална политика* (Social Policy Agenda), приет през юни 2000, възлага на комисията да наблюдава напредъка за постигането на тези цели. Въпреки че компетенциите на европейските институции са ограничени, посредством т. нар. *помощна доктрина* държавите членки използват отворен метод на координация,

---

³ COM (2000) 284 final, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the regions „Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities“.

чрез който се следи социалното приобщаване, пенсионното и здравно осигуряване на хората с увреждания, а комисията им съдейства с доклади и препоръки.

В *Европейската стратегия за заетостта* комисията взема лидерството и прибавя към своята работа въвеждането на технически стандарти за подпомагащи технологии, регулиращи защитата на личните данни, изследователската дейност и събирането на сравнителна информация относно уврежданията, а също и насърчаването на обмена на най-добрите практики.

Европейската комисия, подкрепяна от Европейския парламент, активно работи с неправителствени организации по проблемите на хората с увреждания по линия на три *Програми за действие*, последната от които е HELIOS II (1996–1999). В момента специално звено за интеграция на хората с увреждания към Генерална дирекция „Заетост“ (DG EMPL) е отговорно за координацията на проблемите, свързани с уврежданията, а Европейският парламент разполага с активна *Интергрупа за уврежданията*.

2.1. Заетост

През 1998 Европейската комисия приема *Кодекс на добрите практики за заетост на хората с увреждания*, а през май 1999 социалните партньори формално приемат Съвместна декларация относно заетостта на хората с увреждания.

От самото начало на влизането в сила на Европейската стратегия за заетост, приета през 2002, официално се признават и формулират личните проблеми, с които се сблъскват хората с увреждания. В Насока 7 *„Борба срещу дискриминацията и насърчаване на социалното приобщаване посредством достъп до работа“* държавите членки постигат съгласие да „въведат подходящи мерки, за да посрещнат нуждите на лицата с увреждания, етническите малцинства и работниците имигранти,

свързани с тяхната интеграция към трудовия пазар, и да определят национални цели за постигането на тези мерки“.

От лятото на 2003 държавите членки започват да прилагат Директива 2000/78 на Европейския съвет от 27 ноември 2000, с която се въвежда обща рамка за равно третиране при наемане и упражняване на труд като част от *Пакета от антидискриминационните мерки*. Това е първото законодателство, предоставящо специални права на хората с увреждания в работната среда. То определя принципа на забрана за дискриминация, а член 5 изисква предоставянето на приемливо настаняване за хората с увреждания.

Основният източник за финансиране на проекти в областта на трудовата заетост е Европейският социален фонд посредством Програма „Равенство“ (Equal Programme 2000–2006). Тя засяга различни форми на дискриминация чрез тестването на нови пътища за разкриване на проблемите, с които се сблъскват работниците и търсещите работа в подходящи географски области. През лятото на 2001 държавите членки приемат и национални програми като част от програмата „Равенство“. Това е продължението на предходната инициатива „Заетост“ със спомагателната програма „Хоризонт“ (Horizon), предоставяща подкрепа главно на хора с увреждания. Другите програми, с които се допълва Директива 2000/78/ЕС, са Програма на Европейската общност за борба срещу дискриминацията (2001–2006) и Програма на Европейската общност за борба срещу социалното неравенство (2002–2006)⁴.

2.2. Информационно общество

Съобщението на Европейската комисия „eEurope 2002: достъп до обществени Интернет страници и тяхното съдържание“ се стреми да направи Интернет пространството по-достъпно за хората с увреждания и възрастните хора. Планът за действие

---

⁴ Виж приложението

„Еуроге 2002“ включва сред своите цели осигуряване на гаранции, че хората с увреждания ще се възползват напълно от новите технологии и Интернет.

2.3. Социално приобщаване

Като част от Лисабонския процес, държавите членки на Европейския съюз се обвързват с борбата срещу социалното неравенство, използвайки отворения метод на координация. Уврежданията се взимат предвид сред индикаторите за измерване на напредъка по националните планове за действие във връзка със социалното приобщаване.

2.4. Достъп до транспорт и сгради

Достъпът до обществен транспорт е в дневния ред на Европейската общност от 1992, когато Европейската комисия приема програма за действие в тази насока:

- Директива относно автобусите и превозните средства е приета и се прилага в държавите членки от 2004. С нея се въвеждат изискванията градските автобуси (но не и междуградските) да осигуряват достъп за пътници с увреждания и за хора в инвалидни колички и рампа със снишаващ се механизъм.
- Изследователски проект (COST 335), който има за цел да обедини най-добрите практики, за да задоволи нуждите на хората с увреждания и възрастните в железопътния транспорт.
- За пътниците във въздушния транспорт Европейската комисия предлага Регламент, въвеждащ общи правила за компенсация и оказване на помощ (COM (2001) 784 final), включително защита на хората с увреждания и други пътници със специфични нужди.
- През 1998 са приети единни стандарти за Европейска карта за паркиране.

- Постоянно се работи за подобряване на достъпа до обществените сгради.

2.5. Изследователска дейност

Специално внимание Европейската комисия обръща на проблемите на хората с увреждания и в програмите за развитие на изследователската дейност. В Петата рамкова програма (1998–2002) е включено отделно направление „Възрастно население“ и „Изследвания относно хората с увреждания“. Тези изследователски линии продължават и в Шестата рамкова програма (2002–2007). Първите данни за лицата с увреждания са предоставени от т. нар. Дискусионен панел на домакинствата в Европейската общност (European Community Household Panel), основан като част от Европейската статистическа система (Евростат). Евростат работи активно за подобряване на статистическите данни във връзка с уврежданията в ЕС. През 2002 е завършен и *ad hoc* модул като част от изследванията за европейската работна сила, който анализира заетостта на хората с увреждания.

2.6. Защита на информацията и свободата на движение

Директива относно защитата на индивидите при обработката на лични данни и свободното използване на информация (Директива 95/46 ЕС), с която се предвижда хармонизация на националните законодателства в тази област, квалифицира като лична информацията за здравословните проблеми и наличието на увреждания. Същевременно друга Директива относно правото на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства да се движат и пребивават свободно на територията на държавите членки засяга важни проблеми за хората с увреждания и препятствията, с които те се сблъскват при свободното си движение.

2.7. 2003 – Европейска година на хората с увреждания

Както беше отбелязано, 2003 се обявява за *Европейска година на хората с увреждания* с решение на Европейския съвет от 3 декември 2001⁵. С бюджет от € 12 милиона Европейският съвет се стреми да насърчава равните възможности, информираността и комуникациите, както и да засили сътрудничеството между всички участници, имащи отношение към лицата с увреждания. Европейската комисия работи съвместно с Европейския форум за уврежданията (European Disability Forum⁶), представляващ хората с увреждания на нивото на общността, при организирането на различни дейности и инициативи.

В началото на 2003 в Съобщение от комисията до съвета и Европейския парламент, озаглавено „*Към законен задължителен инструмент на Обединените нации за насърчаване и защита на правата и достойнството на хората с увреждания*“⁷, Европейската комисия определя помощта си за изграждането на нов законен механизъм на ООН за защита и насърчаване на правата и достойнството на хората с увреждания и обяснява необходимостта от активно участие на Европейската общност при разработването на такъв инструмент. Обсъжданията за създаването на такъв механизъм започват като част от работата на *ad hoc* Комитета на ООН, основан с Резолюция 56/168 на ООН, за да „разглежда предложения за обширна и интегрална международна конвенция за защита и насърчаване на правата и достойнството на хората с увреждания“.

Без съмнение основните изисквания за спазването на човешките права се прилагат спрямо хората с увреждания, но е

⁵ Official Journal L335, December 19, 2001

⁶ <http://www.edf-feph.org/>

⁷ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament „Towards a United Nations legally binding instrument to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities“ (COM (2003) 16 final)

факт, че те се сблъскват с много трудности, когато се опитват да се възползват от тях. Това се признава изрично и на международно ниво. Зачитането на принципа на равнопоставеност, който стои в основата на всеки инструмент за защита на човешките права, означава хората с увреждания да се възползват от всички международно признати права и свободи без оглед на дискриминация на основата на увреждания. Това ще бъде и приносът към новия закон за задължителен инструмент на ООН, който трябва да допълни съществуващата рамка за човешките права.

Премахването на дискриминацията е част от подхода на Европейската комисия за човешките права и уврежданията, което означава, че хората с увреждания трябва да имат възможността да се радват на своите права на равна основа с останалата част от населението. Това също е и в хармония с развитието на политиките, основаващи се на член 13 от Договора за създаване на Европейската общност, който дава право на общността да предприема инициативи за борба срещу дискриминацията, основана на наличието на увреждания. Европейската общност вече прилага тези нови мерки, в частност в областта на наемането и трудовата заетост.

За да продължат инициативите от 2003, на 1 и 2 декември 2003 в Брюксел⁸ Европейският съвет направи заключения, подканящи държавите членки да превърнат въпросите на уврежданията в приоритетна политика и да приемат и прилагат Директивата за равно третиране при наемане и трудова заетост.

В заключенията си Европейският съвет напомня:

- Решението на съвета 2001/903/ЕС от 3 декември 2001 за обявяването на *Европейска година на хората с увреждания 2003*⁹ предизвиква висока степен на мобилизация и участие на

⁸ 2549th Council meeting, Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs

⁹ OJ L 335, 19.12.2001, p.15

заинтересованите през целия период, като се демонстрира голямо желание за напредък с конкретни действия за всестранно социално приобщаване на хората с увреждания и осигуряване на равни възможности.

- Различните инициативи, предприети на европейско ниво и от отделните държави членки по време на Европейската година на хората с увреждания, показват, че тя даде нов политически стимул за насърчаване на интеграцията и участието на лицата в неравностойно положение. С това се осигури и допълнителна подкрепа на вече съществуващи дейности, определени в националните планове за действие във връзка с трудовата заетост и социалното приобщаване.
- На срещата на Европейския съвет в Брюксел през март 2003 се потвърди ангажиментът на Европейския съюз да насърчава т.нар. електронно приобщаване и премахването на бариерите, възпрепятстващи пълната интеграция и участието на хората с увреждания в икономиката и информираното общество.
- Резолюцията на съвета от 15 юли 2003¹⁰ апелира за насърчаване на заетостта и социалната интеграция на хората с увреждания.
- Съобщението на Европейската комисия от 24 януари 2003 *„Към законен задължителен инструмент на Обединените нации за насърчаване и защита на правата и достойнството на хората с увреждания“* подкрепя Обединените нации в работата по конвенция, стремяща се да осигури равно и ефективно възползване от човешките права и свободи за хората в неравностойно положение посредством борба срещу дискриминацията на основата на увреждания, включително насърчаване на равното третиране и настаняването на лицата с увреждания.

---

¹⁰ OJ C 175, 24.7.2003, p.1

- Политическата декларация, приета в Малага на 8 май 2003 от министрите на Съвета на Европа, отговорни за интеграционните политики относно хората с увреждания, подчертава, че една от целите на следващото десетилетие трябва да бъде подобряване качеството на живот на лицата в неравностойно положение и техните семейства.
- Съобщението на комисията за продължението на Европейската година на хората с увреждания *„Равни възможности за хората с увреждания – европейски план за действие“*, прието на 30 октомври 2003¹¹, предлага мерки за реализацията на многогодишен план за действие с времеви хоризонт до 2010 с цел да превърне проблемите на лицата с увреждания в приоритетна политика на общността, като се развият конкретни дейности в ключови области, целящи да се повиши интеграцията и участието на лицата в неравностойно положение.

Съветът на Европейския съюз:

- Приветства усилията, положени както от държавите членки, така и от Комисията в рамките на Европейската година на хората с увреждания.
- Подчертава, че най-важните усилия, направени през Годишната на хората с увреждания, трябва да продължат далеч след 2003, а бъдещите ангажименти на европейско и национално ниво да се основават на резултатите, постигнати благодарение на Европейската година на хората с увреждания.
- Приветства представеното от Европейската комисия ново Съобщение относно продължението на Европейската година на хората с увреждания *„Равни възможности за хората с увреждания – европейски план за действие“*. То е принос към пълната интеграция и участието на лицата в неравностойно

---

¹¹ COM (2003) 650 final

положение в икономиката и обществото и като цяло – в разширена Европа.

- Посочва, че четирите области, избрани за първата фаза от плана за действие на Европейската комисия (достъп до трудова заетост, обучение, достъп до използването на нови технологии, достъпност на обществените сгради), трябва да се вземат под внимание от държавите членки при развитието и прилагането на техните политики спрямо хората с увреждания.
- Подчертава важността на редовните доклади на Комисията за цялостното състояние на лицата в неравностойно положение в разширения ЕС, които отчитат постиженията в по-старите държави членки, дължащи се и на работата на Групата на високо равнище за увреждания на ЕС.
- Кани настоящите и присъединяващите се държави членки активно да работят за превръщането на проблемите на хората с увреждания в приоритетна политика и в частност да обърнат внимание на конкретните увреждания при разработването и прилагането на националните планове за действие относно трудовата заетост и социалното приобщаване като част от съществуващия отворен метод на координация.
- Кани настоящите и присъединяващите се държави членки да преобразуват в съответствие с приетите срокове и приложат изцяло директивата, въвеждаща обща рамка за равно третиране при наемането и трудова заетост¹².
- Приветства намерението на комисията да лансира през пролетта на 2004 обществена дискусия, основаваща се на Зелена книга относно бъдещата стратегия за борба срещу дискриминацията, въз основа на член 13 от Договора за Европейските общности.

---

¹² Directive 2000/78 EC of November 27, 2000, OJ L 303, 2.12.2000

- Подчертава важното обществено значение на обстоятелството (като част от развитието на политиката относно уврежданията), че както семействата, така и общественият сектор и неправителствените организации работят за по-нататъшното подобряване на качеството на живот и независимостта на хората с увреждания.
- По отношение на човешките права набляга на необходимостта от осигуряване на лесен достъп до подробна информация, качествени услуги и други защитни дейности за всички хора с увреждания и техните семейства.
- Подчертава необходимостта да се отчитат специфичните нужди на семействата, особено онези от тях с деца с увреждания или възрастни хора, нуждаещи се от придружител.
- Потвърждава ангажимента си да осигури диалог и обмен на информация и на добри практики на европейско ниво главно чрез групата на високо равнище на ЕС за уврежданията.
- Набляга на значението на редовното участие на организации на хора с увреждания и техните семейства, социалните партньори и други участници в политическия диалог по въпроси, свързани с проблемите на хората с увреждания на европейско и национално ниво.

Факт е, че Европейският съюз полага усилия за решаването на проблемите и улесняването живота на хората с увреждания. Поради това е необходимо да се разгледа и законодателството на държавите членки на национално ниво, за да се проследи как всяка една от тях се бори срещу дискриминацията и за защита правата на лицата в неравностойно положение¹³.

---

¹³ Тъй като към момента на подготвяне на материала Европейският съюз се състои все още от 15 държави членки, сме разгледали само законодателството на Белгия, Дания, Германия, Гърция, Испания, Франция, Ирландия, Италия, Люксембург, Холандия, Австрия, Португалия, Финландия, Швеция, Великобритания.

3. Законодателна рамка на държавите членки на ЕС по отношение на лицата с увреждания и борбата с дискриминацията на основата на увреждания

В следващите редове сме разгледали как всяка държава членка урежда на национално ниво проблемите, свързани с дискриминацията на основата на уврежданията и защита на правата на лицата в неравностойно положение¹⁴.

3.1. Белгия

В **Конституцията на Белгия** няма специална разпоредба относно хората с увреждания. Съществува колективно споразумение за набиране и подбор на работници, засягащо и дискриминацията на основата на увреждания.

Услугите, свързани със заетостта на хората с увреждания, се управляват от фондове, които имат за цел да подпомогнат социалната и професионална интеграция на тази група хора. Със **Социалния рехабилитационен акт** от 1963 се изгражда Национален фонд за социална рехабилитация на хора с увреждания, на който са възложени редица отговорности.

Лицата в неравностойно положение се регистрират във фонда съобразно различни социални потребности като например необходимост от трудова заетост или обучение. Броят на регистрираните лица е голям. Фондът определя хората с увреждания като „лица със значителни ограничения в шансовете си за социална и професионална интеграция, дължащи се на незачитане или намаляване на физическата и/или умствена способност“.

---

¹⁴ Данните са към 1999.

Няма законови изисквания, които да задължават частния сектор да наема на работа лица в неравностойно положение. Въпреки това съществуват субсидии и помощи, които се предоставят изборително на работодатели от частния и/или държавния сектор.

3.2. Дания

Член 75 (2) от **Конституцията на Кралство Дания** от 5 юни 1953 посочва, че „всяко лице, неспособно да обслужва само себе си, или неговите близки, ако няма друго лице, което да се грижи за него или за тях, има право на помощ, съгласно разпоредбите на закона“.

В Дания не съществува специално законодателство, което изрично да забранява дискриминацията на хората с увреждания на трудовия пазар. Датската политика относно уврежданията се основава на принципа на предоставяне на равни възможности на лицата в неравностойно положение на трудовия пазар посредством компенсации под формата на адаптиране на работната среда, предоставяне на помощи и персонална подкрепа. В случаите, при които увреждането се отразява на трудовата способност на лицето, се отпускат значителни субсидии за работодателя. Компенсационни мерки и други помощи се предоставят съгласно социалното и трудовото законодателство.

Главната цел на политиката относно уврежданията в областта на трудовия пазар е да осигури заетост на лицата в неравностойно положение при равнопавна конкуренция с всеки друг, търсещ работа. За да се осигури равнопавна и прозрачна конкуренция между трудещите се с увреждания и трудещите се без увреждания, са въведени схеми за подпомагане с цел създаването на равно начало.

Обществените служби за заетост могат да предоставят финансова помощ за набирането на персонални придружители за работещи

и лица с увреждания на свободна практика с цел упражняване на техните професии. Общините и службите за заетост отпускат финансови средства на лицата с увреждания, които работят или се обучават, за нужди, свързани с изпълнението на конкретната работа или за обучението. Публичната администрацията е длъжна да осигурява предимство на хората с увреждания във всички професии, които те са способни да упражняват.

Хората с увреждания, завършили своето образование, две години след приключването му имат възможност да бъдат наети като преподаватели в обществения и частния сектор. Това позволява на трудещите се с увреждания, заети в последващи и дългосрочни обучителни дейности, да получат съдействие за намирането на личен асистент, имащ отношение към съответното обучение.

Хората с увреждания, които са неспособни да намерят работа на трудовия пазар и нямат право на преждевременна социална пенсия, могат да кандидатстват за т. нар. „гъвкави“ работни места. Лицата в неравностойно положение, които получават социални пенсии, имат възможност да намерят работа при адаптирани места на труд, предоставящи специални условия.

В момента повечето колективни споразумения в обществения и частния сектор включват специални разпоредби, наречени „социални харти“. Социалните харти означават, че е възможно сключването на индивидуални споразумения за работещи с увреждания, които излизат от рамките на колективните споразумения.

3.3. Германия

Член 3 (3) от **Основния закон на Федерална република Германия** постановява, че „нито едно лице не се облагодетелства или ощетява на основата на пол, произход, раса, език, национална принадлежност, вяра или религия или

политически възгледи. Нито едно лице не се ощетява поради увреждане“.

На федерално ниво Министерството на труда и социалната политика е отговорно за програмите за професионална интеграция и за изготвяне на предложения за закони, засягащи хората с увреждания. Съществуват специализирани центрове за професионална рехабилитация, финансирани и управлявани от различни организации, включително и от федералното правителство.

Специалисти от местните бюра по заетостта подпомагат в осигуряването на работа на лицата с увреждания. Ако работодателят избере да регистрира свободно място в бюрото по заетостта, то се проверява дали е подходящо за тези лица съвместно с избран представител на хората в неравностойно положение. В някои области са въведени специализирани програми за назначаване на хора с увреждания на постоянни места в общественния сектор. Новите модели за назначаване включват „интеграционни услуги със специалист“, който оказва помощ при търсенето на работа.

Другото политическо направление във ФРГ е задължителната заетост, представляваща част от законодателството за хората с увреждания от края на Втората световна война. Задълженията и правата се уреждат от строгия **Закон за хората с увреждания** и се отнасят за регистрираните работници с увреждания или други лица в подобно положение. Работодателите са задължени да проучват дали свободното място е подходящо за работник с увреждане. Те трябва да наемат хора с увреждания по начин, по който да ги подпомагат да развият максимално уменията и способностите си. Законът изисква всеки работодател да поддържа етаж и оборудване с цел максимален брой лица в неравностойно положение да намерят постоянна работа. Съществува и отделно задължение за интегриране на особени категории лица като: лица, нуждаещи се от личен асистент или

имащи големи разходи; лица с доказани ниски способности; лица с психически и умствени увреждания; лица, които не са преминали през професионално обучение; лица над 50 и повече години. Силно увредените хора се ползват от висока степен на защита срещу уволнение. Съгласно споменатия закон лицето със сериозни увреждания може да бъде уволнено от своя работодател само с изричното съгласие на социалната здравна служба. Тази процедура защитава допълнително хората с увреждания от неоснователно уволнение, едновременно с общите правила за защита срещу освобождаване от работа.

Съобразно трудовото законодателство Съветът по заетостта има задължение да насърчава възстановяването на правата на хората с увреждания и други лица, нуждаещи се от подкрепа. Работодателите трябва да предоставят подробна информация на съвета и да го улесняват при изпълняването на задълженията му. Съветът по заетостта има право, ако се налага, да поиска достъп по всяко време до необходимата информация.

3.4. Гърция

Отговорността на държавата за подпомагане на хората с увреждания се урежда в **Конституцията на Гърция**. Съгласно член 21 (2) от Конституцията „семејства с повече деца, пострадали от война или мироопазващи мисии ветерани, вдовици от война или сираци, както и лица, страдащи от нелечими болести или умствени заболявания, имат право на специални грижи от държавата“. Член 21 (3) постановява, че „държавата трябва да се грижи за здравето на гражданите и да приема специални мерки за защита на младежта, възрастните, хората с увреждания и да облекчава нуждаещите се“.

Мерките в Конституцията от 1975, засягащи хората с увреждания, се допълват и от разпоредбите на закони относно професионалното възстановяване, жилищното настаняване и

здравните грижи. От 80-те години на ХХ век философията на политиката в областта на професионалното обучение и заетостта е основана на принципа на предоставяне на равни възможности и на „обещанието, че хората с увреждания могат и трябва да допринасят за социалното и икономическо развитие на страната“.

Задължителната заетост е въведена през 1979 и разширена към частния сектор през 1986. Хората с увреждания са една от седемте групи, защитени от закона. Квотното задължение се прилага към всяка организация, упражняваща дейност на територията на Гърция с персонал над 50 души. Те трябва да предоставят 7% от работните места на лицата, защитени от закона. През 1995 се въвежда административно наказание за случаите, при които работодателите отказват да спазват закона. Допълнителни възможности са осигурени и при попълването на свободни работни места в общественения сектор. В банките, обществения сектор и местната администрация при определени дейности трябва да се запази процент от свободните места за поставените под специална защита от закона, например един на всеки четирима адвокати в обществения сектор трябва да е лице, което попада в тази категория.

3.5. Испания

Съгласно член 14 от **Конституцията на Кралство Испания** от 6 декември 1978 „испанците са равни пред закона и не може да съществува дискриминация на основата на националност, раса, пол, религия или мислене или някаква друга лична или социална особеност, или обстоятелство“. Увреждането е едно от онези човешки особености или обстоятелства, които не могат да бъдат препятствие за прилагането на т.нар. формална равнопоставеност. Член 49 от Конституцията урежда приобщаването на лицата в неравностойно положение. В него се посочва, че „правителството трябва да въведе политика за

здравеопазване, лечение, рехабилитация и приобщаване на хората с физически, сетивни и умствени увреждания, които се нуждаят от специализирани грижи и защита, за да се възползват от правата, предоставени от тази Конституция на всички граждани“.

Конституцията изрично прокламира правото на хората с физически, сетивни и умствени увреждания да работят, да се развиват и интегрират.

Законът за работниците от своя страна постановява, че никой не може да бъде дискриминиран на основата на физическо, умствено или сетивно увреждане, тъй като всеки е способен да упражнява подходяща за него работа или дейност. Политиката за заетост на хората с увреждания датира от 1982, когато е въведено изчерпателно законодателство, определящо отговорностите на държавата за превенция на уврежданията, за образование и професионално обучение, рехабилитация, минимум гарантирани икономически и социални права и интеграция на работното място. В законодателството терминът „лице с увреждане“ означава всяко лице, чиито възможности за участие в обучението, работата или социалната дейност са намалени в резултат на физическо, умствено или сетивно увреждане, независимо дали е вродено или не, приемащо се за постоянно. Законът забранява всяка форма на дискриминация при наемане или по време на работа въз основа на намалените способности, като са предвидени сериозни санкции за нарушителите.

Кралски декрет урежда възстановяването на работниците с увреждания на работа, след като са приключили с рехабилитационния процес. Ако работникът страда от постоянно частично увреждане, той има право да бъде пренает в същата фирма, на същото работно място, със същата заплата, ако резултатите от лечението са добри, или да бъде назначен на друга работа, отговаряща на възможностите му, с по-ниска

заплата, но намалението не трябва да превишава 25%. Ако работникът възвърне изцяло способностите си, работодателят е длъжен да го върне на първоначалното място. Изпитателен срок може да се постави за не повече от шест месеца.

Квотната система, въведена през 1983, изисква обществени или частни работодатели с персонал над 50 души да запазват 2% от работните места за регистрирани хора с увреждания, чиито трудови способности са нарушени до 1/3 или повече. За публичния сектор квотата е 3%¹⁵.

3.6. Франция

В Конституцията на Франция няма изрични разпоредби относно хората с увреждания.

Френското трудово право съдържа норми, целящи предотвратяването на дискриминацията на основата на увреждания. Нито едно лице не може да бъде изключвано от процедурите за кандидатстване и наемане на работа, както и уволнявано поради наличието на увреждане. Изключение се прави само когато лекар издаде сертификат, че лицето е негодно за дадената работа.

През 1991 се приема закон, с който се вземат мерки за подобряване достъпа до обществени институции, работни места, жилищни и учебни сгради. Законът взема под внимание всички видове увреждания, а контролът при проектирането и изграждането на обществените сгради е засилен.

Законът за уврежданията от 30 юни 1975 въвежда принципа на облагодетелстване на лицата, които не попадат под закрилата на други норми. Въвеждат се два вида привилегии:

- парична помощ за възрастни хора с увреждания;

---

¹⁵ Данните за квотите са към 1999, възможно е към момента да са претърпели промени.

- парична компенсация.

Паричната помощ за възрастни хора с увреждания е минимална социална помощ, а паричната компенсация е свързана със степен на увреждане (поне 80%) или неспособност да се намери работа в резултат на увреждането.

Проблемите на лицата в неравностойно положение се разглеждат и от френското наказателното право. Всяко разграничение между хората на основата на увреждане, вродено или придобито, се смята за дискриминация и е наказуемо. Наказанието е две години затвор плюс глоба от € 30 490. Под дискриминация по смисъла на наказателното право се разбира:

- отказ от предоставянето на стока или услуга;
- възпрепятстване на упражняването на каквато и да е икономическа дейност;
- отказ от наемане, наказване или уволняване на лице в неравностойно положение;
- поставяне в зависимост на дискриминационни елементи при предоставянето на стоки или услуги;
- предлагане на такъв вид труд, в който се съдържат дискриминационни елементи.

Допълнителни наказания се налагат, когато дискриминацията е причинена от представител на обществените власти.

Исключения от прилагането на тези разпоредби има, когато:

- дискриминацията е на основата на здравни проблеми с цел предотвратяване риска от загуба на живот, нараняване или друго увреждане;

- дискриминацията е въз основа на доказани здравни проблеми и негодност за работа, потвърдена с официален медицински документ.

3.7. Ирландия

В **Конституцията на Ирландия** няма изрични разпоредби относно правата и задълженията на лицата с увреждания.

Законът за равнопоставеност при наемане на работа от 1998 съдържа антидискриминационна разпоредба. Изключение се прави само за някои професии като например за лицата, ангажирани в полицията, силите за сигурност и местата за изтърпяване на наказания. Освен това законът насърчава мерките за интегриране на хората с увреждания на работното им място.

Програмата за равнопоставеност от 1999 забранява дискриминацията при предоставянето на стоки и услуги на основата на увреждания.

3.8. Италия

Вторият параграф на член 3 от **Конституцията на Италия** посочва, че „отговорност на държавата е премахването на всички препятствия от икономически и социален характер, които ограничават правата и свободите на гражданите, пречат на цялостното развитие на индивида и участието на всички трудещи се в политическата, икономическата и социалната организация на страната“.

Член 4 от Конституцията признава правото на всички граждани да работят и упражняват дейности, отговарящи на способностите им и допринасящи за материалното и духовно развитие на обществото, а член 3 постановява, че лицата, неспособни да работят и без средства, имат право на издръжка и социална помощ.

Първият закон, свързан с правата на хората с увреждания, е приет през 1992. Основната му цел е да премахне пречките и да подобри достъпа, като направи възможно ползването на социални услуги от хората с увреждания. Друг закон от 12 март 1999 (68) въвежда редица правила, защитаващи правата на хората с увреждания на работното място.

В Италия съществуват схеми за заетост с квоти за определени категории труд.

3.9. Люксембург

Уврежданията не се споменават изрично в **Конституцията на Люксембург**.

Законодателството, засягащо трудещите се с увреждания, е реформирано през 1991 със **Закон за трудещите се с увреждания** от 12 ноември 1991. Законът урежда правата на хората с увреждания в областта на заетостта. Той определя работниците с увреждания като пострадали от произшествие на работното място или на война и хора с физически, умствени или сетивни увреждания. Защитени от закона са лицата с намалена до 30% работоспособност. За да попадне под закрилата на закона, увреждането на лицето трябва да бъде признато от съответните органи и регистрирано. Ако дадено лице с увреждане откаже предложение за работа или обучение, губи правото си да се възползва от квотната схема. Работодатели с персонал поне 25 души трябва да наемат минимум един работник с увреждане. При персонал от 50 души се покрива квота от 2%, а над 300 души квотата е 4%.

В Люксембург от 1991 като търговски дружества са създадени и специализирани предприятия (sheltered employment).

Наказателното законодателство на Кралство Люксембург разглежда дискриминацията на основата на увреждания. Независимо от това ненаказуеми са следните случаи:

- Дискриминация на основата на здравни проблеми, когато се прави с цел избягване или предотвратяване на смърт, физическо нараняване, неспособност за работа или инвалидност.
- Дискриминация на основата на здравни проблеми или увреждане, когато отказът за наемане или уволняване на дадено лице е обоснован с медицинска експертиза.
- Различия в тълкуването, произтичащи или дължащите се на законовите регламенти.

3.10. Холандия

Съгласно член 1 от **Конституцията на Кралство Холандия** всички лица в Холандия са равноправни и имат равни условия. Увреждането не се споменава изрично, но дискриминацията въз основа на религия, вероизповедание, политическа принадлежност, раса или пол или каквато и да е друга основа е забранена.

През 80-те години на ХХ век радикалните реформи в социалноосигурителната система се съпровождат от задължения и стимули за бизнеса да съдейства за възвръщането на лица с увреждания на работа и да предотвратят влизането на работници с придобити увреждания, но способни да упражняват определен вид труд, в системата на социални помощи и привилегии. През 90-те години се въвежда и нова политика, основаваща се на индивидуалната отговорност и свободата на избор.

Службата за заетост съсредоточава усилията си върху професионалното развитие, обучението и намирането на работа, както и всякаква друга подкрепа за търсещите работа. От 1998 Службата за заетост е изцяло отговорна за работниците с частични увреждания. Общините имат административна отговорност за директното субсидиране на

схемите за създаване на работа, включително и създаването на „работни убежища“ и спомагателни схеми за заетост.

Законът за реинтеграция на лицата с увреждания на работното място влиза в сила на 1 юли 1998. Неговата цел е увеличаване участието на лицата с увреждания на трудовия пазар и предотвратяване на безработицата чрез по-ефективни административни процедури при кандидатстване за субсидии и намаляване на финансовия риск за работодателите. Законът регламентира и други мерки за хората с увреждания като допълнителен доход, обучение и индивидуален превоз.

3.11. Австрия

През 1997 принципът за равнопоставеност, разглеждан в член 7(1) от **Конституцията на Австрия**, е разширен и гласи: „Нито едно лице не може да бъде дискриминирано въз основа на неговото увреждане. Републиката (централната и местната власт) е задължена да гарантира равно отношение за хората с увреждания и хората без увреждания във всички области на всекидневния живот“.

Допълнението трябва да се разглежда като конституционно изменение (*Staatszielbestimmung*), което трябва да се прилага от законодателните власти.

За да се приложи новото допълнение към Конституцията, през 1998 работна група прави преглед на цялото законодателство за наличието на дискриминационни за хората с увреждания разпоредби. Резултатите са публикувани в специален доклад. Този доклад служи за изготвянето на федерален закон, приет през лятото на 1999, с който се отменят нормите на няколко закона, допускащи дискриминация на лицата в неравностойно положение.

Съгласно административното наказателно право глоба се налага за всяка неоснователна дискриминация срещу лица или

ограничаване достъпа им до обществени места и услуги въз основа на тяхното увреждане. В областта на търговското право специален регламент позволява на местните власти да отнемат лицензи на собственици, дискриминиращи лица на основата на увреждане.

Специален закон е и **Законът за заетост на хората с увреждания**. За да се регистрира по този закон, лицето трябва да има увреждане 50%. Регистрираните хора с увреждания се ползват от специална защита от уволнение. Съществува и регламент за защита на възнаграждението, съгласно който заплащането на наетото лице в неравностойно положение не може да бъде намалявано въз основа на увреждането. На местата, където са наети поне 5 лица с увреждания, се изисква определянето на техен представител за защита на интересите им. Законът предвижда финансова помощ за работодателите, която се предоставя от службите за заетост и от регионалните власти.

3.12. Португалия

Съгласно член 71 (2) от **Конституцията на Република Португалия** „държавата трябва да провежда национална политика за предпазване, лечение, рехабилитация и интеграция на хората с увреждания. Трябва да осведомява обществото за неговите задължения за уважение към лицата в неравностойно положение и солидарност с тях и да гарантира, че те се възползват изцяло от правата си, без предразсъдъци относно правата и задълженията на родителите и близките им“.

През 1998 е приет **Закон за лицата с увреждания**. Целта на закона е да насърчава и гарантира зачитането на конституционните права в областта на уврежданията, предотвратяването, лечението, рехабилитацията и равните възможности. Законът регламентира задължението на

държавните институции в областта на здравеопазването, образованието, социалната система, професионалното обучение, заетостта, транспорта, жилищните и обществените сгради, данъчните задължения, културата, спорта и развлеченията. Идеята е създаването на мрежа от услуги, обединяващи грижи за здравето, обучение, социално осигуряване и заетост. Фирми с персонал над 20 души са задължени да дават предимство на лица с постоянни увреждания, като им се предоставя работно място, съобразено с техните нужди. Работодателите получават финансова помощ, включително компенсации за периода на адаптиране на работника с увреждане.

3.13. Финландия

Съгласно алинея 5, параграф 2 от **Конституцията на Финландия** на нито едно лице без основателни причини не може да се предоставя различен статут, включително и на основата на увреждане.

Финландия няма квота или политика на преференциална заетост и антидискриминационно законодателство спрямо лицата с увреждания.

Лицата, загубили частично трудовата си способност на работното място, са сред най-добре защитените във Финландия. Трудовият съд интерпретира закона по начин, че в крайни случаи може да накара работодателят да открие адаптирани места за тези лица. Въпреки това, след една година частична неспособност, работодателят има право да уволни конкретния работник, ако не се намери подходяща работа за него.

Съгласно **Закона за трудова безопасност** оборудването и условията на работното място трябва да позволяват на работниците да изпълняват пълноценно задълженията си. В допълнение от 1993 се посочва, че трябва да се вземат предвид

използването на техническа помощ и специалните нужди на хората с увреждания.

Субсидиите за заетост могат да бъдат под формата на помощи за работодателя, за да се покрият разходите за подпомагане на безработното лице с увреждане и да се финансира обучението му. Субсидии за лице с увреждане могат да се отпускат на работодателя максимум до две години. Размерът на субсидията варира според работното място и услугите за заетост. Лицата подписват договор със своя работодател и получават заплата. Стипендиите за лица с увреждания се отнасят за обучение на работното място, независимо че лицето не е подписало договор. Целта е да му се помогне да се адаптира към трудовия живот и да се стреми към нови задължения.

Общественото финансиране за т.нар. работни убежища е въведено през 1970. Хората с увреждания се насочват към тези центрове от агенциите по заетостта или от общинските здравноосигурително служби.

Наказателният кодекс забранява дискриминацията на основата на здравни увреждания. Работодател, който обявява свободно работно място, но поставя в неравностойно положение лице поради неговото здраве, се наказва с глоба или затвор до шест месеца за дискриминация.

3.14. Швеция

Хората с увреждания не се споменават изрично в **Конституцията на Швеция**.

Законът за трудова защита (SFS 1982:80) предвижда за всички трудещи се повишена сигурност при изпълнение на трудовите им задължения, хората с увреждания се ползват от специална защита. Служител с намалена трудова способност, на който е предоставена специална работа от работодателя, трябва да

получава предимство в сложна ситуация, ако това предимство не носи сериозни усложнения за работодателя. Това предимство се дава и на работници, получаващи финансови помощи.

На 1 май 1999 влиза в сила **Закон срещу дискриминацията на хора с увреждания**. Лицето с увреждане се определя като лице, родено с физически или умствени ограничения на способностите му или страда от такива в резултат на нараняване или заболяване. Законът се прилага едновременно при пряка и непряка дискриминация.

Пряка дискриминация, има когато лицето с увреждане се третира по-неблагоприятно от лицето без увреждане. Пример за пряка дискриминация е, когато даден работодател по причини, свързани с увреждането, отказва да наеме лице с увреждане на определена длъжност, независимо че то е способно да изпълнява тази длъжност.

Непунктата дискриминация се наблюдава в случаите, когато работодателят използва правила, критерии и процедури, изглеждащи неутрални, но поставящи лицата с увреждания в неравностойно положение.

Швеция няма квотна система. Интеграция на хората с увреждания се постига чрез други методи. Например съществува институцията омбудсман по уврежданията, който да защитава интересите на лицата в неравностойно положение. Омбудсманът следи за нарушаване правата и интересите на хората с увреждания и лобира пред правителството за отстраняване на пропуски и ограничения в законодателството.

Законът за работното обкръжение (SFS 1977:1160) изисква от работодателите да адаптират работните условия към физическите и умствените способности на индивидите. Финансови средства се отпускат за преобразуването на помещения, за предоставянето на помощ или за наемане на асистент. Средства се отпускат и на хора с увреждания с цел

насърчаването им да упражняват свободни професии. Субсидии за заплати се отпускат на работодатели, за да осигуряват заетост на хората с увреждания.

3.15. Великобритания

Обединеното кралство има „неписана“ **Конституция**. През 1998 се приема **Закон за човешките права**, който се основава на Европейската конвенция за правата на човека. Този закон съдържа разпоредба, забраняваща дискриминацията (член 14).

Отделно **Законът за дискриминацията въз основа на увреждания** от 1995 прави незаконно дискриминирането на хора с увреждания при наемане на работа, предоставяне на стоки и услуги, закупуване или отдаване под наем на земя и собственост. Законът определя лицето с увреждане като лице, което има или е имало физическо или умствено увреждане, оказващо съществено или продължително влияние върху способността да изпълнява ежедневните дейности. Законът защитава хората с увреждания от дискриминация от страна на работодателите (с 15 и повече служители), като им забранява да ги третира по-неблагоприятно от останалите работници.

Законът дава на хората с увреждания и права за достъп до стоки, услуги и удобства. От 1996 е незаконно за доставчици на услуги да поставят в неравностойно положение лицата с увреждания. На 1 октомври 1999 влизат в сила изисквания, които задължават доставчиците на услуги да направят разумни преобразувания, така че да се оказва допълнителна помощ, когато услугите са трудно достъпни или невъзможни за използване от хората с увреждания.

Ако човек с увреждане смята, че е третиран неравноправно или че е необходима разумна промяна, може да потърси правото си по съдебен път от доставчика на услуги.

Законът за Комисията по правата на хората с увреждания от 1999 урежда създаването на комисия, която да помага лицата с увреждания да упражняват правата си, както и да предоставя информация и съвети на работодателите и доставчиците на услуги относно техните права и задължения, дадени им от **Закона за дискриминация въз основа на уврежданията.**

Тенденцията е към уеднаквяване на законодателствата на всички държави членки и България като страна кандидат не остана встрани от този процес. В следващите редове са разгледани най-новите промени в българското законодателство и политика относно хората с увреждания.

4. България след Европейската година на хората с увреждания

Точният брой на лицата в неравностойно положение в страната не е установен, но според данни на организации на лица с увреждания в България те са над 800 000, което е около 10% от населението на държавата. Това представлява една значителна част от сънародниците ни и затова както правителството, така и обществото трябва да направят максималното хората с увреждания да получат необходимата подкрепа, за да могат да живеят пълноценно и независимо. Този раздел дава информация за съществуващото в България законодателство и правителствени програми и инициативи в подкрепа на лицата в неравностойно положение. През изминалата година, обявена за *Европейска година на хората с увреждания*, и в България се приеха различни програми и стратегии, целящи да се премине към промяна във философията на социалната защита на лицата в неравностойно положение, а именно преодоляване на изолацията и социалното им включване в обществото. Активно участие в изграждането на новата философия и изготвянето на предложения за ново и адекватно законодателство взеха и представителите на неправителствените организации. Така например група неправителствени организации, обединени в *Национален съвет на организациите на и за хората с увреждания*, защитават правата на тези български граждани и представят българската позиция пред Европейския форум на хората с увреждания. Активните им прояви през изминалата година успяха да привлекат вниманието на обществото към проблемите на хората, които те представляват. Правителството също положи усилия за изработването на адекватна политика и законодателство по отношение на хората в неравностойно положение.

4.1. Правителствени програми и инициативи, насочени към подпомагане на лицата с увреждания

Общата рамка, приета от българското правителство по повод *Европейската година на хората с увреждания*, е **Националната програма „България за всички“**. Изпълнението на програмата цели подобряване на нормативната рамка по отношение на хората с увреждания, съпътствана от реализацията на редица програми и инициативи, насочени към създаване на условия за преодоляване на дискриминацията и за пълноценното включване на хората с увреждания в живота. Сред тях са следните специализирани програми:

Национална програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания

Многобройни са проблемите пред реализацията на правото на труд на лицата с увреждания в България. Те се дължат на съществуващата висока безработица в страната, липсата на адаптирана среда, липсата на възможности за образование и професионална квалификация. Всичко това прави хората в неравностойно положение неконкурентни на пазара на труда. Основната цел на правителствената програмата е *осигуряване на заетост на безработни с трайни увреждания в трудоспособна възраст за преодоляване на социалната им изолация*.

За постигането на тази цел в програмата е залегнало създаване и адаптиране на работни места за лица с увреждания в обичайната работна среда и осигуряване на безпроблемен достъп до тях; създаване на звена за трудова терапия в специализирани предприятия; осигуряване на професионално обучение на лицата с увреждания с цел повишаване на възможностите им за трудова реализация и насърчаване на самостоятелна стопанска дейност на лицата с увреждания чрез подходящо обучение и консултиране.

Програмата се реализира в 2 модула – обучение и заетост за безработни с трайни увреждания и създаване на условия за заетост на тези лица. За реализирането на тези модули за 2003 са отпуснати над 3 милиона лева.

Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост“, в рамките на която се осъществява дейността „личен асистент“

Най-популярна част от тази програма е дейността „личен асистент“, която е насочена както към подобряване на положението на лицата с трайни увреждания или тежко болни, така и към намаляване броя на безработните в тези семейства. В повечето случаи грижите за лица с увреждания поставят в невъзможност неговите роднини да си намерят работа, а чрез програмата те се наемат на работа, за да са в помощ на близките си. Наетите по програмата лица получават възнаграждение, което се равнява на минималната работна заплата. Реализирането на услугата „личен асистент“ стартира в края на 2002 и вече има повече от година история на приложението ѝ. Според последните данни повече от 8700 души са заети в нея, което показва колко много членове на български семейства са били в състояние на невъзможност да си намерят работа поради необходимостта да се грижат за близък с увреждане, а чрез програмата те съчетават възможността да полагат грижи за близките си в неравностойно положение и да имат работа. Мнението на представители на някои неправителствени организации на лицата с увреждания обаче е, че програмата подпомага повече близките на лицата в неравностойно положение и трайно безработните, отколкото самите лица с увреждания. Като проблем се отчита също и обстоятелството, че голяма част от хората с увреждания не отговарят на ограничителните условията за включване в програмата.

Програма за заетост на учители в обучение на деца с увреждания

По официални данни на социалното министерство около 2500 деца с увреждания в училищна възраст не посещават училище. Неофициално обаче броят им е много по-голям. Основен приоритет на правителствената програма за заетост на учители е интегрирането на децата с увреждания, които имат специфични образователни потребности, в масовите училища и осигуряване на заетост на безработни учители чрез ангажирането им с обучение на деца с различни форми на увреждания. В момента програмата е пилотна и обхваща София-град, Пловдив, Сливен и Кърджали. Ако се окаже успешна, тя ще стартира и за цялата страна. Интегрираното образование на лица с увреждания в масови училища и детски градини е новата философия на предотвратяване на социалната изолация, която се предприема от правителството и подкрепя активно от хората в неравностойно положение.

Сред най-важните резултати от работата на правителството през изминалата година е и изготвянето на **Национална стратегия за равни възможности на лицата с увреждания**. Премахването на дискриминационните практики и установяването на отношения на равнопоставеност на хората с увреждания е най-важният принцип в стратегията. В съответствие с международните стандарти и традиции сред основните ѝ цели са предотвратяване на възникването на увреждания или задълбочаването на съществуващи такива; равните права, които получават хората с увреждания, да съответстват и на равни отговорности; правата и висшите интереси на децата с увреждания да се зачитат от всички. Стратегията прокламира, че хората с увреждания трябва да бъдат подкрепяни да водят независим живот според собствените им разбирания и желания. Изпълнението на тези принципи в крайна сметка цели да доведе до повишаване на

качеството на живот на лицата в неравностойно положение. Необходимостта от достъпна социална среда, липсата на реална възможност за упражняване на правото на образование и труд, липсата на национални стандарти при предоставянето на социални услуги, необходимостта от промяна в експертизата на увреждането и промяната и преодоляването на стереотипите и нагласите в обществото по отношение на хората с увреждания са подробно анализирани в правителствения документ.

Добре би било така формулираните програми с обобщени приоритети и стратегии да намерят реално приложение в практиката и да съществува навременен и ефективен контрол (административен и граждански) за оценка на свършеното, да се прави периодичен преглед на това къде е настъпила необходимост от промяна на съществуващите административни практики, които следва да се изграждат като максимално полезни и достъпни за бенефициентите на програмите, а не реализацията им да се осъществява в удобство на администрацията.

Формулираните идеи в новата политика към хората с увреждания намират отражение и във внесените в Народното събрание законопроекти за лицата с увреждания, единият от които е проект на Министерски съвет за интеграцията на тези лица в обществото.

4.2. Законодателна рамка и законодателни предложения относно хората с увреждания

В член 6 от Конституцията на Република България е казано, че всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права и всички са равни пред закона. Основният ни закон прокламира, че всички имат право на труд, като държавата създава условия за осъществяване на това право на лицата с психически и физически увреждания и те „се намират

под особена закрила на държавата и обществото“.

В следващите редове се дава информация за последните промени и най-новите тенденции в развитието на законодателството относно лицата с увреждания в България, която не представлява цялостен преглед на всички нормативни актове, имащи отношение към тази група хора.

През 1995 в България се приема специализиран **Закон за защитата, рехабилитацията и социалната интеграция на инвалидите (ЗЗРСИИ)**¹⁶, който през последните години е остро критикуван от неправителствените организации за защита на лицата с увреждания. Така например мнението на експертите на Центъра за независим живот¹⁷ е, че законът е не само със сгрешена философия, но и дори последвалите след това промени не отстраняват пречките пред лицата с увреждания да водят независим живот. Както бе отбелязано по-горе, Министерски съвет в своята национална програма също признава необходимостта от изготвянето на нова и усъвършенствана правна рамка по отношение на лицата с увреждания.

Консолидираното становище на експертите в тази област е, че новият подход към лицата с увреждания е не като към социално слаби и нуждаещи се постоянно от социално подпомагане, а като към личности, които трябва да бъдат интегрирани в обществото и подпомогнати да реализират своя потенциал. Иначе казано „нека им помогнем, за да могат те сами също да си помогнат“. Предвидено е това да стане чрез забрана за дискриминация, интегрирано образование, обща работна среда, достъпна архитектурна среда, индивидуална оценка на увреждането и подпомагане на лицата с увреждания да участват реално в обществения и политическия живот.

---

¹⁶ Обн. ДВ, бр. 112 от 27.12.1995

¹⁷ Център за независим живот: <http://www.cil-bg.org/>

Именно тези идеи са залегнали във внесените в Народното събрание проектозаконали, които най-вероятно ще се обединят в един проект, който ще бъде приет от парламента тази година. Към февруари 2004 в Народното събрание са внесени следните законопроекти:

- Проект на Закон за интеграция на хората с увреждания (Проект на МС)¹⁸
- Проект на Закон за равнопоставеност на хората с увреждания¹⁹
- Проект на Закон за осигуряване на равни възможности за лицата с увреждания²⁰
- Освен тези три проекта в Народното събрание са постъпили и три проекта на Закон за военноинвалидите и военнопострадалите²¹.

И трите проекта за хората с увреждания предлагат промяна във философията на социалната защита и подобряване на качеството им на живот и интеграция в обществото. Новата философия според проектите се изразява в следното:

- Възприема се нова терминология, като терминът „инвалид“ и „инвалидност“ се заменят с „лице с увреждане“ и „степен на увреждане“. Тази промяна в терминологията цели да промени както нагласите и предразсъдъците в обществото, така и мнението на самите хора с увреждания по повод тяхното (само)определение и социална роля.

¹⁸ Проектът на Закон за интеграция на хората с увреждания е внесен в НС на 15.10.03.

¹⁹ Проектът на Закон за равнопоставеност на хората с увреждания е внесен от Анели Чобанова и група народни представители на 29.10.2003.

²⁰ Проектът на Закон за осигуряване на равни възможности за лицата с увреждания е внесен от Борислав Цеков и група народни представители на 27.01.2004.

²¹ Проект на Закон за военноинвалидите и военнопострадалите на Сергей Станишев и група народни представители от 14.11.2002; на Росица Тоткова и група народни представители от 24.04.2003; на Весела Драганова и група народни представители от 20.01.2004.

- Не се допуска пряка или непряка дискриминация по отношение на хората с увреждания.
- Предлага се нова оценка на степента на увреждане, която да е индивидуална и да не е основана само на медицински показатели.
- Определя се институционалната структура, отговорна за осъществяване на политиката за хората с увреждания както на национално, така и на регионално ниво и начините за финансиране на тази политика.
- Специално внимание е отделено на профилактиката и предотвратяване на уврежданията, образованието и професионалната квалификация и на интегрираното образование на деца с увреждания в масовите училища, а също и на социалните услуги за лицата с увреждания, на трудовата заетост и създаването на условия за достъпна архитектурна среда.

Законодателят следва да прецени кои от предложените различия в отделните проекти да възприеме, така че да се стигне до приемането на усъвършенстван закон, който да отразява в най-пълна степен интересите на хората с увреждания. Въпреки очакванията за приемането на нов закон редица от предложените промени вече са факт в българското законодателство. От 2004 в сила са Законът за защита срещу дискриминацията и Наредбата за изграждане на достъпна среда в урбанизираните територии. Прилагането на тези съвсем нови актове е в състояние да подпомогне значително процеса на интеграция на хората с увреждания и ще бъде добре те да не останат само едно добро пожелание, облечено в правна форма, а да намерят бърза реализация в практиката.

Забрана за дискриминация

Прегледът на европейската политика и законодателство показва колко важно е съществуването и прилагането на практика на антидискриминационните норми по отношение на лицата с увреждания. Една от важните промени в ЗЗРСИИ, направени през 2001, бе въвеждането на член 5а²², с който изрично се забранява пряката и непряката дискриминация по отношение на лицата с увреждания. Тази тенденция продължи да се развива и в най-новото българско законодателство. Например съгласно член 2 от **Закона за насърчаване на заетостта**²³ при осъществяване на правата и задълженията по този закон „не се допускат пряка или непряка дискриминация, привилегии или ограничения, основани на (...) наличие на психически и физически увреждания“²⁴. В друг един нов закон (**Закон за социалното подпомагане**²⁴) се казва, че при осъществяване на социалното подпомагане не се допуска пряка или непряка дискриминация, основана на увреждане. Особено важно е да се отбележи и приемането през 2003 на **Закона за защита срещу дискриминацията**²⁵, в сила от началото на 2004. Този закон отново изрично забранява всяка пряка и непряка дискриминация, основана на увреждане (член 4), а изграждането и поддържането на архитектурна среда, която затруднява достъпа на лица с увреждания до публични места, се смята за дискриминация (член 5). Същевременно Законът за защита срещу дискриминацията вменява в задължение на работодателя да не дискриминира лицата с увреждания при наемането им на работа и да пригоди работното място към нуждите им при наемането им или когато увреждането настъпи в по-късен момент, освен когато разходите за това са необосновано големи и биха затруднили сериозно

---

²² ДВ, бр. 31 от 2001

²³ Обн. ДВ, бр. 112 от 29.12.2001, в сила от 1.01.2002, последна промяна ДВ, бр. 114 от 30.12.2003

²⁴ Обн. ДВ, бр. 56 от 19.05.1998, посл. изм и доп. ДВ, бр. 120 от 29.12.2002

²⁵ Обн. ДВ, бр. 86 от 30.09.2003, в сила от 1.01.2004

работодателя. Отчита се, че дискриминацията до голяма степен е резултат на стереотипи и предразсъдъци, от които страда обществото, и затова в закона е формулирано задължение за преподавателите „да предоставят информация и обучават по начин, че да се преодоляват отрицателните стереотипи към лицата с увреждания“²⁶. Новото, което се предоставя с антидискриминационния закон, е институционална структура – Комисия за защита от дискриминация, отговорна за спазване на разпоредбите на закона, както и нови възможности за административна защита при нарушения на разпоредбите на закона. Очаква се при добро прилагане на закона на практика да се предостави реален механизъм за защита на лицата, жертви на дискриминация, и с това да се премине от декларативния характер на антидискриминационните норми към действителни, ефективни и бързи възможности за защита и санкциониране на нарушителите. За съжаление антидискриминационното законодателство е много ново за България и все още е трудно да се прецени до каква степен ще се прилага на практика.

Достъп до архитектурна среда

Приетата в края на 2003 **Наредба № 6 от 26.11.2003 за изграждане на достъпна среда в урбанизираните територии**²⁶ е издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството, министъра на земеделието и горите, министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването и е в сила от 16 януари 2004. Съвсем нов акт, който цели да улесни значително достъпа на лицата с увреждания, а и на всички останали чрез изграждането на по-благоприятната архитектурна среда. В наредбата се определят общите изисквания, правилата, нормите и нормативите при проектиране и изграждане на достъпна среда в урбанизираните територии.

---

²⁶ Обн. ДВ, бр. 109 от 16.12.2003, в сила от 16.01.2004

В изпълнение на наредбата *на национално ниво* правителството ежегодно приема списък (с мерки за адаптиране) на строежите, които трябва да се приведат в съответствие с изискванията за достъпна среда. В Националния план за регионално развитие също се включват мероприятия, свързани с изграждането на достъпна среда. Според обещанията на правителството по повод приключването на националната програма „България за всички“ през 2004 в страната ще бъдат открити 100 обекта, които ще са напълно достъпни за хора с увреждания.

На местно равнище ръководителите на министерства, държавни и изпълнителни агенции, на държавни комисии и на държавни институции и кметовете на общини разработват всяка година програми с мерки за адаптиране на урбанизираната територия и на отделни сгради и съоръжения в нея по достъпност, като предвиждат в бюджетите си средства за тяхното реализиране. Важно е, че предложенията за осигуряване на достъпна среда се очаква да идват не само от местните органи на власт, но и от национално представените организации на и за хора с увреждания.

Наредбата дава дефиниция на това какво е „достъпна среда“, като я определя като *среда в урбанизираните територии, която позволява на всеки човек със или без увреждания да я ползва възможно най-свободно и самостоятелно*. Според наредбата „достъпната среда и нейните елементи“ трябва да осигуряват безпрепятствен достъп за цялото население (в това число за хората с увреждания) и да включват: пешеходни пространства; кръстовища и пешеходни пътеки; елементи за преодоляване на различни нива; места за паркиране; спирки на превозните средства от редовните линии за обществен превоз на пътници и т. н.

Въведен е „одит по достъпност“, който представлява оценка на елементите на средата в урбанизираните територии по

отношение възможността за тяхното използване от цялото население (в това число и от хората с увреждания). Одитът се прилага към документите за издаване на разрешение за строеж и съответно за въвеждане в експлоатация на новопостроените сгради.

Наредбата детайлно регламентира специалните правила за осигуряване на достъп в пешеходните пространства, стандартите за кръстовищата и спирките, как да се изградят различните нива, за да може да се осигури безпрепятствен достъп за всички, разположение на местата за паркиране за автомобили на хора с увреждания и определяне на техния минимален брой, разполагане на достъпни обществени телефони, чешми и пейки за сядане в обществените места. Наредбата формулира общите изисквания за входни и комуникационни пространства; помещения и пространства за общо ползване в обществените сгради и санитарно-хигиенни и спомагателни помещения в обществените и производствените сгради, в които се устройват работни места за хора с увреждания. В наредбата са дадени и стандартите за жилищата на лицата с увреждания.

Похвално е, че този акт се приема в рамките на Годината на хората с увреждания и че вече се вземат мерки за изграждането на достъпна среда като например асансьорът, който се строи в момента в подлеза на Орлов мост в София и който ще направи Борисовата градина достъпна за хората с двигателни увреждания. Да се надяваме, че както на национално, така и на регионално ниво ще бъдат отделени необходимите средства, с които ще започне процесът на архитектурна адаптация на обществените сгради, които не отговарят на изискванията за достъпност на лицата с увреждания.

Заклучение

Направеният кратък преглед на европейската политика и специализираното законодателство и законодателни предложения относно лицата с увреждания в България показва стремежът на страната да не изостава от европейските тенденции в намирането на решения на проблемите на хората с увреждания.

Ясно е, че инициативите през Европейската година на хората с увреждания и в ЕС, и в България не трябва да спират дотук, а да се развият и да останат в дневния ред на политиците.

Обществото ни е длъжно да окаже адекватна подкрепа и на неправителствените организации, работещи в защита на лицата с увреждания, и гласът им, макар и критичен, все повече да се чува, защото те в най-голяма степен разбират проблемите на лицата с увреждания.

Необходимо е промените в законодателството и новият Закон на лицата с увреждания, който ще бъде приет от парламента, да се доведат до знанието и на хората с увреждания, и на институциите и лицата, отговорни за прилагането им на практика. И по други поводи ние, българите, сме се сблъскали с добра правна рамка, която не се прилага и остава само едно добро пожелание. Именно тук „четвъртата власт“ като обществен коректив може да окаже влияние върху на политиката относно лицата в неравностойно положение и се надяваме медиите да не изоставят тази проблематика и през следващите години.

Ще се радваме материалът да е полезен за всеки, който има отношение към проблемите на лицата с увреждания и да достигне до онези, които все още не са се замисляли защо има и „невидими“ хора.

Дано повечето от нас разберат, че тези хора са част от България и ние сме длъжни да им подадем ръка.

Приложение²⁷

Програма на Европейската общност за борба срещу дискриминацията, 2001–2006 (The Community Action Programme to Combat Discrimination)

Какво е Програмата за действие?

Настоящата Програма за действие на общността не е предназначена да подкрепя дейности, които вече са провеждани на местно, регионално или национално ниво. Нейната цел е да придаде европейски характер и измерения на тези дейности. Програмата оказва подкрепа за въвеждането за законодателни мерки за борба срещу дискриминацията с широк обхват на действие, като насърчава едновременно и антидискриминационните мерки, основаващи се на позитивните подходи спрямо различията между хората, и дългосрочните промени в човешкото отношение и поведение. Особено внимание се отделя на транснационалното сътрудничество като част от дейността на програмата.

Цели

Целите на Програмата за борба срещу дискриминацията са:

- да повиши степента на разбиране на проблемите, свързани с дискриминацията, посредством подобряване на знанията и оценяване ефективността на действащите политики и практики;
- да развива възможностите за предотвратяване и ефективно противодействие на дискриминацията чрез засилване на капацитета на организациите за действие и оказване на подкрепа за обмен на информация и най-успешни практики и за създаване на контакти на европейско равнище, като се взимат под

---

²⁷ Източник на информация: Стоева, Б., Стоянова, Л. „Европейски програми за неправителствени организации“, фондация „Отворено общество“, програма „Европейска интеграция и регионална стабилност“, юни 2002, София.

внимание специфичните особености на различните форми на дискриминация;

- да насърчава и разпространява ценностите и средствата за борба срещу дискриминацията чрез организирането на информационни кампании.

Видове дейности

Програмата подкрепя следните дейности:

Група 1: Анализ и оценка

1. Разработване и разпространение на сравнителни статистически показатели за измерване на дискриминацията в общността съгласно националното законодателство и практика.
2. Разработване и разпространение на методологии и индикатори за оценка на ефективността на антидискриминационната политика и практика съгласно националното законодателство и практика.
3. Анализи под формата на годишни доклади за антидискриминационното законодателство и практика с цел да се оцени ефективността и разпространението на резултатите и натрупания опит.
4. Тематични изследвания, засягащи различните аспекти на дискриминацията.

Група 2: Изграждане на умения за борба срещу дискриминацията

1. Транснационални дейности за обмен на информация, опит и успешни практики, в които участват поне три държави членки на Европейския съюз. Дейностите могат да включват сравнителен анализ на ефективността на процесите, методите и средствата, засягащи избраната област и тема; взаимен обмен и предаване на опит и успешни практики; размяна на експерти; съвместно разработване на материали, стратегии и методологии; прилагане в различни сфери на методите и средствата, определени като успешни практики и/или широко

разпространение на резултати, материали и организиране на мероприятия. При оценяването на проектите предимство ще се дава на онези, които засягат различните форми на дискриминация.

2. Финансиране на европейски неправителствени организации с опит в борбата срещу дискриминацията и оказващи съдействие на хора, станали жертви на дискриминация.

Програмата ще покрива до 90% от общата стойност на разходите по проектите.

При подбора на организациите ще се вземат под внимание различните форми на дискриминация.

Група 3: Информационни кампании

1. Организиране на конференции, семинари и мероприятия на европейско ниво.

2. Организиране на семинари от държавите членки в подкрепа на прилагането на европейското право в областта на недискриминацията и насърчаване на организирането на събития с европейска насоченост и характер на национално ниво.

3. Организиране на европейски медийни кампании и мероприятия в подкрепа на транснационалния обмен на информация и разпространение на най-успешните практики; раздаване на награди за заслуги в борбата срещу дискриминацията.

4. Публикуване на материали с резултатите, постигнати по програмата; изграждане на Интернет страница, съдържаща примери за най-успешни практики, форум за обмен на идеи и база от данни за потенциални партньори при осъществяването на транснационални проекти.

Продължителност на програмата

1 януари 2001 – 31 декември 2006

Финансиране

Група 1: Ще се обявяват покани за участие в търгове.

Група 2: За (1) и (2) ще се обявяват покани за подаване на проекти, които ще се изпращат до Европейската комисия.

Група 3: Ще се обявяват покани за участие в търгове.

Кой може да участва?

С проекти по програмата могат да участват:

- държавите членки на Европейския съюз;
- органи на местната или регионална власт;
- организации и структури, насърчаващи равенството между половете;
- социални партньори;
- неправителствени организации;
- университети и изследователски институти;
- национални статистически центрове;
- медии.

Кои страни участват?

Програмата е отворена за:

- държавите членки на Европейския съюз;
- страните от Европейската икономическа зона – Европейската асоциация за свободна търговия;
- страните кандидатки за членство в Европейския съюз;
- Кипър, Малта и Турция.

Източници на информация

http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamri/prog/info_en.htm

Адреси за контакти

*European Commission
Directorate-General Employment and Social Affairs
D/4 Anti-Discrimination,
Fundamental Social Rights and Civil Society Unit*

Пощенски адрес: *Rue de la Loi, 200, B – 1049 Brussels*

Офис адрес: *Rue Joseph II, 27 and 37*

Тел. (+32 2) 299 6557

Електронна поща: *empl-antidiscrimination@cec.eu.int*

Програма на Европейската общност за борба срещу социалното неравенство, 2002–2006 (Community Action Programme to Combat Social Exclusion)

Какво е Програмата за борба срещу социалното неравенство?

Програмата е част от съвместните усилия на държавите членки да дадат силен тласък за преодоляване социалното неравенство и бедността, като съобразяват националните си програми с приоритетите на общността.

През март 2000 Европейският съвет в Лисабон взе решение за създаването на нов отворен модел за координация за преодоляване социалното неравенство, основаващ се на общите цели и националните планове за действие на държавите членки. Европейската комисия предприе действия за насърчаване сътрудничеството между държавите членки в тази област. Европейската комисия внесе своето предложение за План за действие срещу социалното неравенство през юни 2000.

Програмата е официално приета от Европейския парламент на 15 ноември 2001, а от Европейския съвет – на 22 ноември 2001. Влиза в сила на 1 януари 2001 и е за период от пет години.

Цели

Основните цели на програмата са:

- подобряване степента на разбиране и възприемане на социалното неравенство;

- организиране на обществени форуми за обмяна на опит и взаимно обучение като част от процеса на опознаване на прилаганите национални политики;
- развиване възможностите на участниците да се справят с проблемите на социалното неравенство посредством изграждане на европейски мрежи за сътрудничество.

Видове дейности

Програмата подкрепя следните дейности:

Група 1: Анализ на особеностите, процесите, причините и тенденциите при социалното неравенство

1. Изследвания и срещи за разработването на общи методологии за измерване на социалното неравенство и бедността, техния размер, особености, протичащи процеси, причини и тенденции, както и техническа работа по различни индикатори.

2. Събиране и разпространение в държавите членки и в общността на статистическа информация за различни видове социално неравенство. Подкрепя се сътрудничеството между националните статистически институти и Европейската комисия и подобряването на качеството на статистическите справочници на ниво Европейска общност и техния принос за анализите на социалното неравенство и бедността.

3. Насърчаване на използването на нови подходи, методи и тематични изследвания.

Необходимо е да се отразява опитът на хора, сблъскали се по някакъв начин със социалното неравенство и бедността, и да се осигури достъп до всички информационни източници относно социалното неравенство и бедността, включително изследванията и опита на неправителствените организации.

При разработването на анализи и изследвания за социалното неравенство и бедността особено внимание ще се обръща на техния многостранен обхват и включването на различни

социални групи, включително детската бедност, географски райони с най-висок риск от социално неравенство.

Група 2: Сътрудничество и обмен на информация и успешни практики

1. Транснационален обмен на информация и успешни практики; срещи, семинари, обществени форуми, организирани по инициатива на държавите членки или европейски организации.
2. Експертна работа и изследвания за разработването на индикатори.
3. Годишни доклади за социалното неравенство.

Предимство ще се дава на проекти за разработване на политики за социална защита, заетост, образование и обучение, здравеопазване и жилищно настаняване.

Група 3: Участие на представители на различни обществени групи и изграждане на европейски мрежи за сътрудничество

1. Финансиране на европейски организации, участващи в борбата срещу бедността и социалното неравенство. Отпусканите средства могат да покриват до 90% от общата стойност на разходите по проекта.
2. Организиране на *Годишна европейска конференция по проблемите на социалното неравенство*. Конференцията трябва да е организирана в тясно сътрудничество с държавата, председателстваща Съвета на Европейския съюз, с всички останали участници, сред които социални партньори, с представители на неправителствени организации с опит в тази област и с представители на Европейския парламент, Европейския съвет, Икономическия и социален комитет, Комитета на регионите.

Продължителност на програмата

1 януари 2002 – 31 декември 2006

Бюджет

€ 75 милиона за целия период 2002–2006

Финансиране

Група 1: Ще се обявяват покани за участие в търгове.

Група 2: Ще се обявяват покани за кандидатстване с проекти.

Група 3: Ще се оказва подкрепа на европейски организации съгласно установените правила от Европейската комисия.

Кой може да участва?

С проекти по програмата могат да участват:

- държавите членки на Европейския съюз;
- органи на местната или регионална власт;
- организации и структури, насърчаващи равенството между половете;
- социални партньори;
- неправителствени организации;
- университети и изследователски институти;
- национални статистически центрове;
- медии.

Кои страни участват?

Програмата е отворена за:

- държавите членки на Европейския съюз;
- страните от Европейската икономическа зона – Европейската асоциация за свободна търговия;
- страните кандидатки за членство в Европейския съюз;
- Кипър, Малта и Турция.

Източници на информация

http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/ex_prog_en.htm

Адреси за контакти

European Commission

Directorate-General Employment and Social Affairs

E/2 Social Protection and Inclusion Policies Unit

Пощенски адрес: *Rue de la Loi, 200, B – 1049 Brussels*

Офис адрес: *Rue Joseph II, 27 and 37*

Тел. (+32 2) 296 0231, електронна поща: *empl-info@cec.eu.int*

Archives (J-37 0/26)

European Commission

Directorate-General Employment and Social Affairs

Rue de la Loi 200, B – 1049 Brussels

Използвана литература

1. Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs, Brussels, December 1-2, 2003, Directorate General for Employment and Social Affairs, European Commission
2. Guidance Note on Disability and Development for EU Delegations Services, EC DEV/RELEX/AIDCO and Delegations Staff Briefing Note, Brussels, I/Disability/Guidance note on Disability 030304 – Final D1256, March 2003
3. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament „*Towards a United Nations legally binding instrument to promote and protect the rights and dignity of persons with disabilities*“, COM (2003) 16 final, Brussels, 21.1.2003
4. Special briefing: The EU and People with Disabilities, CoverAGE, issue 17, June 2002
5. Council Decision of 3 December 2001 on the European Year of People with Disabilities 2003 (2001/903/EC)
6. The Employment Situation of People with Disabilities in the European Union, Directorate General for Employment and Social Affairs, European Commission, August 2001
7. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „*Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities*“, Brussels, 12.05.2000, COM (2000) 284 final
8. Mainstreaming Disability within EU Employment and Social Policy, A DG V services working paper
9. Discrimination on the Grounds of Disability, Overall summaries by member states, available at <http://www.europarl.eu.int/en/discrimi/ssi/disability/summaries/default.shtm>
10. The European Union Disability Strategy, available at <http://europa.eu.int>
11. Стоева, Б., Стоянова, Л. „Европейски програми за неправителствени организации“, фондация „Отворено общество“, програма „Европейска интеграция и регионална стабилност“, юни 2002, София